

Шень Ю.М.

Смертність населення України внаслідок злоякісних новоутворень

Чернігівський медичний центр сучасної онкології,
м. Чернігів, Україна

Shen' Yu.M.

The mortality of the population of Ukraine due to malignant neoplasms

Chernihiv Medical Center of Modern Oncology,
Chernihiv, Ukraine

shen@i.ua

Вступ

Смертність населення, як підсумковий показник його здоров'я залежить від низки чинників, зокрема від умов життя, середовища, доступу до державного соціального захисту та від поведінки, що впливає на здоров'я, зокрема паління, споживання алкоголю та від фізичної активності [1]. Система охорони здоров'я має бути реформована з системи, яка лише надає медичні послуги, у систему збереження громадського здоров'я, основним завданням якої є створення середовища, сприятливого для здоров'я людей, для вибору здорового способу життя [2]. Влада всіх рівнів управління має нести відповідальність за політику збереження здоров'я та створення сприятливих для здоров'я умов життя, роботи, навчання, відпочинку, раціонального для здоров'я харчування, обмеження впливу шкідливих чинників. Для цього слід використовувати економічні та суспільні важелі – які мають стати головними інвестиціями в здоров'я [3].

Демографічна криза, яку переживає Україна, проявляється у збереженні комбінованої структури причин смерті, яка поєднує у собі гірші риси традиційної і сучасної структури смертності. В ній відмічається висока смертність від дегенеративних хвороб (серцево-судинні захворювання, злоякісні новоутворення), яка межує з високими рівнями смертності від екзогенних патологій (інфекційних та паразитарних хвороб, хвороб органів дихання, травлення, зовнішніх причин смерті). При цьому смертність від дегенеративних хвороб за темпами зростання не поступається смертності від екзогенної патології [4].

Останні роки питання структури смертності за причинами відображалися у відповідних розділах Щорічної доповіді про стан здоров'я населення України та санітарно-епідеміологічну ситуацію, яку готував Український інститут стратегічних досліджень МОЗ України [5].

Національний інститут раку МОЗ України, ґрунтуючись на інформації Національного канцер-реєстру (НКР), багато років формує загальну базу даних, на підставі якої видається щорічний бюлетень. Бюлетень акумулює інформацію (в т. ч. про смертність, а саме: кількість смертей, грубий та стандартизований показники [6,7].

Мета: дослідити та проаналізувати показники смертності населення України внаслідок злоякісних новоутворень в розрізі регіонів України.

Матеріали та методи: матеріалами дослідження стали дані галузевої статистичної звітності за період 2015, 2020 та 2021 рр. [8] та дані канцерреєстру. В ході дослідження використано бібліосемантичний і медико-статистичний методи та метод структурно-логічного аналізу.

Результати дослідження та їх обговорення

На початку дослідження були вивчені та проаналізовані статистичні дані щодо смертності населення України в регіональному аспекті внаслідок злоякісних новоутворень (ЗН) в динаміці 2015-2021 рр. Отримані дані наведено в табл. 1.

Аналіз наведених в табл. 1 даних вказує на те, що в цілому в Україні показник смертності населення внаслідок злоякісних новоутворень зріс за роки дослідження на 4,9% і склав 193,1 на 100 тис. населення. При цьому, за роки дослідження, показник смертності дорослого населення внаслідок злоякісних новоутворень на 7 (30,4%) адміністративних територій зріс, а на 16 (69,6%) адміністративних територій зменшився.

Найвищий рівень зростання показника смертності населення внаслідок злоякісних новоутворень зареєстровано в Черкаській області: на 8,2% з показником 208,3 на 100 тис. відповідного населення, а найбільший рівень зниження вказаного показника зареєстровано на території Полтавської області: на 10,3% з показником 215,5.

При цьому в 2021 році гранична різниця вказаного показника становить 1,81разів: від 142,6 в Волинській до 257,8 в Запорізькій області. Крім цього найвищі рівні вказаного показника зареєстровані в Дніпропетровській (224,9), Сумській (218,5), Полтавській (215,5), Черкаській (208,3) областях, а найнижчі показники зареєстровані в Рівненській (155,5), Івано-Франківській (158,1) та Закарпатській (158,2) областях.

Наступним кроком дослідження було вивчення смертності населення внаслідок злоякісних новоутворень за статтю. Отримані результати наведено в табл. 2.

Таблиця 1. Смертність дорослого населення України від злоякісних новоутворень

Адміністративна територія	2015*		2020*		2021*		Показник 2021 до 2015, %
	абс.	на 100 тис.	абс.	на 100 тис.	абс.	на 100 тис.	
Україна**	78750	184,1	77175	200,1	73715	193,1	104,9
Область							
Вінницька	3102	193,4	2892	189,0	2788	184,4	95,3
Волинська	1574	151,3	1591	155,0	1457	142,6	94,2
Дніпропетровська	7296	222,8	7243	229,5	7009	224,9	100,9
Донецька	5227	-	4774	-	4495	-	-
Житомирська	2373	188,8	2236	185,9	2091	176,0	93,2
Закарпатська	1825	145,2	1966	157,4	1969	158,2	108,9
Запорізька	4545	257,4	4449	265,4	4258	257,8	100,2
Івано-Франківська	2259	163,7	2166	159,0	2140	158,1	96,6
Київська	3739	216,9	4000	224,8	3696	206,9	95,4
Кіровоградська	2106	216,1	1927	209,4	1853	204,6	94,7
Луганська	1617	-	1671	-	1579	-	-
Львівська	4259	169,0	4350	174,9	4264	172,7	102,2
Миколаївська	2160	185,6	2126	190,9	1997	181,6	97,8
Одеська	4671	195,8	4911	208,0	4808	204,7	104,5
Полтавська	3463	240,2	3135	228,6	2918	215,5	89,7
Рівненська	1802	155,3	1862	162,0	1779	155,5	100,1
Сумська	2553	227,6	2411	227,7	2278	218,5	96,0
Тернопільська	1912	179,2	1819	176,4	1670	163,3	91,1
Харківська	6117	225,2	5626	213,9	5365	206,3	91,6
Херсонська	2076	194,6	2043	200,1	1866	185,2	95,2
Хмельницька	2530	194,9	2455	197,0	2341	189,8	97,4
Черкаська	2404	192,5	2438	206,3	2428	208,3	108,2
Чернівецька	1669	184,0	1544	172,3	1472	165,3	89,8
Чернігівська	2103	200,8	1988	203,8	1842	192,0	95,6
м. Київ	5368	188,5	5552	189,9	5352	183,5	97,3

* Відносні показники смертності по Україні розраховано без урахування відповідних даних по Донецькій та Луганській областях.

** Без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополя.

Таблиця 2. Смертність населення внаслідок злоякісних новоутворень за статтю

Обидві статті	2015		2020			2021		
	Чоловіки	Жінки	Обидві статті	Чоловіки	Жінки	Обидві статті	Чоловіки	Жінки
Показник на 100 тис. населення								
184,2	223,1	150,6	200,1	240,2	165,2	193,1	230,7	160,4
% в загальній структурі смертності								
13,2	15,1	11,4	12,5	14,1	11,0	10,3	11,9	8,9

Аналіз наведених в табл. 2 даних вказує на те, що за період дослідження показник на 100 тис. населення:

- серед чоловіків зріс з 223,1 до 230,7: на 3,4%;
- серед жінок зріс з 150,6 до 160,4: на 6,5%.

В загальній структурі смертності населення смертність внаслідок злоякісних новоутворень весь період дослідження знаходиться на другому місці.

При цьому:

- серед чоловіків частка смертності внаслідок злоякісних новоутворень скоротилася від 15,1% в 2015 р. до 11,9% в 2021 році;
- серед жінок частка смертності внаслідок злоякісних новоутворень скоротилася від 11,4% до 8,9% в 2021 році.

Отримані в ході дослідження дані щодо структури смертності населення України в 2021 році за статтю та причинами смерті внаслідок злоякісних новоутворень наведено в табл. 3.

Далі вивчалася питання віко-статевої структури смертності населення України в 2021 році внаслідок злоякісних новоутворень. Отримані дані наведено в табл. 4.

Таблиця 3. Структура смертності за статтю та причинами смерті внаслідок злоякісних новоутворень, 2021 р.

Чоловіки		Жінки	
Локалізація ЗН	%	Локалізація ЗН	%
Трахея, бронхи, легені	16,6	Молочна залоза	23,8
Передміхурова залоза	12,9	Тіло матки	11,1
Ободкова кишка	7,7	Ободкова кишка	7,5
Шлунок	7,4	Шийка матки	6,3
Пряма кишка	7,3	Яєчники	5,8
Сечовий міхур	5,9	Пряма кишка	5,5
Нирки	4,4	Шлунок	4,5
Передшлункова залоза	4,2	Трахея, бронхи, легені	4,0
Глотка	3,6	Щитоподібна залоза	3,9
Порожнина рота	3,2	Передшлункова залоза	3,6
Інші	27,0	Інші	24,0

Таблиця 4. Віко-статева структура смертності населення внаслідок злоякісних новоутворень, 2021 рік, %

Вік, років	Чоловіки	Жінки
0-17	0,3	0,3
18-29	0,4	0,5
30-54	13,8	15,9
55-64	30,4	24,3
65-74	34,3	31,4
75 і старше	20,8	27,7

Аналіз отриманих даних вказує на те, що у загальній нозологічній структурі смертності чоловічого та жіночого населення України внаслідок ЗН не виявлено як структурних так і пропорційних змін.

У чоловіків превалювали смерті внаслідок раку органів дихання (16,6%), простати (12,9%), ободкової кишки (7,7%).

Жінки найчастіше помирали від раку грудної залози (23,8%), тіла матки (11,1%), ободкової кишки (7,5%).

Вивчення віко-статевої структури смертності населення внаслідок злоякісних новоутворень показало наступне:

- серед чоловіків найвищі рівні смертності зареєстровані у вікових групах 65-74 років – 34,3% та 55-64 років – 30,4%;

- серед жінок найвищі рівні смертності зареєстровані у вікових групах 65-74 років – 31,4% та 75 років і старше – 27,7%.

Перспективи подальших досліджень пов'язані із вивченням впливу війни проти російської агресії на смертність населення України внаслідок злоякісних новоутворень.

Висновки

В Україні показник смертності населення внаслідок злоякісних новоутворень зріс за роки дослідження на 4,9% і склав 193,1 на 100 тис. населення. В 2021 році гранична різниця показника смертності населення внаслідок злоякісних новоутворень становить 1,81разів: від 142,6 в Волинській до 257,8 в Запорізькій області. Серед чоловіків в структурі причин смертності провідні місця займають злоякісні новоутворення трахеї, бронхів, легенів (16,6%), передміхурової залози (12,9%) та ободкової кишки (7,7%), а серед жінок – злоякісні новоутворення молочної залози (23,8%), тіла матки (11,1%) та ободкової кишки (7,5%). Аналіз триманих даних вказує на необхідність посилення профілактичної роботи та забезпечення виявлення злоякісних новоутворень на ранніх стадіях розвитку, що підвищить ефективність медичної допомоги.

Література

1. Сучасні та прогностичні тенденції смертності населення України: [монографія] / Г. О. Слабкий, О. М. Орда, Л. А. Чепелевська, О. В. Любінець. – К., 2010. – 179 с.
2. Керівництва з епідеміологічного нагляду за смертністю від усіх причин. URL: https://phc.org.ua/sites/default/files/users/user90/Kerivnyctvo_z_epidnagljadu_za_smertnistju.pdf.
3. Слабкий Г.О., Зозуля А.І. Захворюваність та смертність населення України – як світова проблема// Збірник наукових праць співробітників НМАПО імені П.Л. Шупика. – Київ, 2012. – Вип. 21, кн. 2. – С. 706–711.
4. Аналіз статистичних даних щодо випадків та причин смерті. Дослідження процесів та практик у сфері реєстрації та обміну даними щодо випадків та причин смерті. URL: <https://socialdata.org.ua/analiz-statistichnikh-danikh-shhodo-vipad/#:~:text=>
5. Щорічна доповідь про стан здоров'я населення України та санітарно-епідеміологічну ситуацію. 2017 рік / Укр. ін-т стратег. дослідж. МОЗ України ; редкол.: П.С. Мельник [та ін.]. – Київ : Медінформ, 2018. – 458 с.
6. Характеристики онкоепідеміологічного процесу; стан онкологічної допомоги. Бюлетень Національного канцер-реєстру № 23 "Рак в Україні, 2020-2021". URL: http://www.ncru.inf.ua/publications/BULL_23/index.htm.
7. Бюлетень національного канцер-реєстру України «Рак в Україні, 2018–2019». № 21. URL: http://www.ncru.inf.ua/publications/BULL_21/index.htm.
8. Смертність населення за причинами смерті в Україні у 2015-2021 роках (аналітично-статистичний довідник). – Київ, 2022. – 32 с.

References

1. Suchasni ta prohnozni tendentsiyi smertnosti naselelynya Ukrayiny: [monohrafiya] / H. O. Slabkiy, O. M. Orda, L. A. Chepelevs'ka, O. V. Lyubinet's'. – K., 2010. – 179 s.
2. Kerivnyctva z epidemiolohichnoho nahlyadu za smertnistyu vid usikh prychn. URL: https://phc.org.ua/sites/default/files/users/user90/Kerivnyctvo_z_epidnagljadu_za_smertnistju.pdf.
3. Slabkiy G.O., Zozulya A.I. Zakhvoryuvanist' ta smertnist' naselelynya Ukrayiny – yak svitova problema// Zbirnyk naukovykh prats' spivrobotnykiv NMAPO imeni P.L.Shupyka. – Kyiv, 2012. – Vyp. 21, kn. 2. – S. 706–711.
4. Analiz statystychnykh danykh shhodo vypadkiv ta prychn smerti. Doslidzhennya protsesiv ta praktyk u sferi reyestratsiyi ta obminu danymy shhodo vypadkiv ta prychn smerti. URL: <https://socialdata.org.ua/analiz-statistichnikh-danikh-shhodo-vipad/#:~:text=>
5. Shchorichna dopovid' pro stan zdorov'ya naselelynya Ukrayiny ta sanitarno-epidemiolohichnu sytuatsiyu. 2017 rik / Ukr. in-t strateh. doslidzh. MOZ Ukrayiny ; redkol.: P. S. Mel'nyk [ta in.]. – Kyiv : Medinform, 2018. – 458 s.
6. Kharakterystyky onkoepidemiolohichnoho protsesu; stan onkolohichnoyi dopomohy. Byuleten' Natsional'noho kantser-reyestru № 23 "Rak v Ukrayini, 2020-2021". URL: http://www.ncru.inf.ua/publications/BULL_23/index.htm.
7. Byuleten' natsional'noho kantser-reyestru Ukrayiny «Rak v Ukrayini, 2018–2019». № 21. URL: http://www.ncru.inf.ua/publications/BULL_21/index.htm.
8. Smertnist' naselelynya za prychnamy smerti v Ukrayini u 2015-2021 rokakh (analitichno-statystychnyy dovidnyk). – Kyiv, 2022. – 32 s.

Дата надходження рукопису до редакції: 04.10.2022 р.

Мета: дослідити та проаналізувати показники смертності населення України внаслідок злоякісних новоутворень в розрізі регіонів України.

Матеріали і методи: матеріалами дослідження стали дані галузевої статистичної звітності за період 2015, 2020 та 2021 рр. та дані канцер реєстру. В ході дослідження використано бібліосемантичний і медико-статистичний методи та метод структурно-логічного аналізу.

Результати. В Україні показник смертності населення внаслідок злоякісних новоутворень зріс за роки дослідження на 4,9% і склав 193,1 на 100 тис. населення. В 2021 році гранична різниця показника смертності населення внаслідок злоякісних новоутворень становить 1,81разів: від 142,6 в Волинській до 257,8 в Запорізькій області. Серед чоловіків в структурі причин смертності провідні місця займають злоякісні новоутворення трахеї, бронхів, легень (16,6%), передміхурової залози (12,9%) та ободової кишки (7,7%), а серед жінок – злоякісні новоутворення молочної залози (23,8%), тіла матки (11,1%) та ободової кишки (7,5%).

Висновки. Аналіз отриманих даних вказує на необхідність посилення профілактичної роботи та забезпечення виявлення злоякісних новоутворень на ранніх стадіях розвитку, що підвищить ефективність медичної допомоги.

Ключові слова: Україна, населення, регіони, злоякісні новоутворення, смертність, структура.

Goal: to study and analyze the mortality rates of the population of Ukraine due to malignant neoplasms in the context of the regions of Ukraine.

Materials and methods: the data of sectoral statistical reporting for the period 2015, 2020 and 2021 and cancer registry data were used as the materials of the study. Bibliosemantic and medical-and-statistical methods and the method of structural-and-logical analysis were applied in the course of the study.

Results. In Ukraine, the mortality rate of the population due to malignant neoplasms increased over the years of the study by 4,9% and amounted to 193,1 per 100 thousand people. In 2021, the marginal difference in the mortality rate due to malignant neoplasms composes 1,81 times: from 142,6 in the Volyn region to 257,8 in the Zaporizhzhia region. Among male persons, in the structure of the causes of death, the leading positions are occupied by malignant neoplasms of the trachea, bronchi, lungs (16,6%), prostate (12,9%) and colon (7,7%), and among female persons – malignant neoplasms of the breast (23,8%), the uterus body (11,1%) and colon (7,5%).

Conclusions. Analysis of the obtained data indicates the necessity of strengthening preventive work and ensuring the detection of malignant neoplasms in the early stages of development, which will increase the effectiveness of medical care.

Відомості про автора

Шень Юрій Миколайович – кандидат медичних наук, завідувач відділенням клінічної онкології та гінекології Чернігівського медичного центру сучасної онкології.
+380 (50) 380-83-04, shen@i.ua.